Adres redactie en administratie:
Bureau Hoofdraadsman.
Coornherthuis,
Hoofdstr. 84, Driebergen
Telefoon 03438-2878
Redacteur A. Zoetebier
Hoofdraadsman

EGO

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCHE GEESTELIJKE VERZORGING VOOR MILITAIREN. Nr. 11 — NOVEMBER 1975 — 14e JAARGANG

Abonnementsprijs ƒ 6,— per jaar, te storten op postgirorekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging te Driebergen. Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

- Middelheim in Antwerpen
- Kort bericht aan vergaderaars
- Het jaar van de kreeft
- Humanisme en opvoeding
- Barclay James Harvest

Vaste medewerkers:
Frits Barend
Wim Jesse
Bert van de Kamp
Peter J. Morée
Rien Robijns
Casper Vogel
Bert Vuijsje
Dick Zaal

"Middelheim" in Antwerpen

Het „Openluchtmuseum voor Beeldbouwkunst in het Middelheimpark", kortweg Middelheim in Antwerpen, bestaat 25 jaar. Een mijlpaal voor een beeldenpark van wereldformaat.

Middelheim was kort na de oorlog een van de eerste parken aan het Europese vasteland (na het Londense Batterseapark), waarin beelden in de natuur op grote schaal ten toon werden gesteld. Sedertdien is het houden van openluchttentoonstellingen met beelden een rage geworden. een zichzelf respecterende stad kan niet meer zonder een „beeldenroute". Maar nergens is de opzet zo ambitieus en de collectie zo uitgebreid als in Antwerpen, ongetwijfeld dankzij het doorzetten en doordouwen van Antwerpens burgemeester Lode Craeybeckx, wiens beeltenis door de Belgische beeldhouwer Vic Gentilis dan ook een centrale plaats in Middelheim heeft gekregen. Een ijzeren, bijna caricaturaal beeld, dat als het ware is opgebouwd uit kanonlopen en ander agressief schroot. Lode Craeybeckx, die in zijn voorwoord tot het boekje ter gelegenheid van 25 jaar-Middelheim schrijft: „Het uiteindelijk doel is gemeten naar wereldmaat, dat wil zeggen dat er van gedroomd wordt in de loop der jaren een overzicht te geven van de eigentijdse beeldhouwkunst welke op dit wereldrond wordt voortgebracht." Het aardige is: deze bombastische taal is geen grootspraak. Middelheim bestaat uit twee delen.

Aan de ene kant van de brede door bomen omzoomde Middelheimlaan ligt het permanente beeldenpark rondom het buiten Middelheim, thans café-restaurant. Rechts bevindt zich het park waar om de twee jaar een beeldententoonstelling wordt ingericht met werk uit een bepaalde groep landen. Dit jaar waren dat India, Japan en Turkije.
Bij het initiatief om Middelheim te stichten is men er vanuit gegaan dat kunst niet iets moet zijn dat ergens apart en heilig te pronken moet staan, dat slechts op afstand mag worden benaderd, dat men kortom alleen maar nederig mag bekijken. Deze opvatting wordt steeds gangbaarder (Sandberg, de vroegere directeur van het Stedelijk Museum in Amsterdam, heeft er onder meer een grote stoot toe gegeven in de vijftiger jaren), maar het is thans bepaald niet zo, dat de ivoren toren geslecht is. Nog steeds — hoe fout ook — wordt de beeldende kunst als een zaak van de elite beschouwd en dat denkproces is maar moeilijk te doorbreken.
In Middelheim behoren de beelden tot het park niet zoals de bomen, de struiken, de plantsoenen met bloemen. Men wandelt over de uitgestrekte grasperken en bekijk de beelden van alle kanten, ontdekt ze in steeds weer andere perspectieven. Ze leven mee met de gang van de seizoenen, ondergesneeuwd, of glanzend van de regen, of met harde schaduwen in de zon, tegen een groene achtergrond of tegen het vlechtwerk van kale takken, onder welke weersomstandigheden dan ook. Het mag allemaal wat te poëtisch klinken, maar een ding is zeker: het werkt, de omstandigheden werken.
Om het nog wat poëtischer te zeggen, maar dan via de mond van de Conservator van de Kunsthistorische Musea van Antwerpen F. Boudouin, die na de eerste tentoonstelling in 1950 schreef: „Beelden die in museumzalen een haast kommervol en teruggetrokken bestaan leidden, temidden van de soms schetterende kleurfanfares van de omringende schilderijen, schenen ineens tot leven gewekt, gewonnen de volheid en de spanning van hun vormen onder de steeds wisselende streling van het licht, in de majestueuze sereniteit van de natuur."
Middelheim — 25 jaar. Vanaf het begin af aan heeft men duidelijk naar een bepaald punt toegewerkt. Men wilde, op een verantwoorde wijze, een overzicht geven van de moderne sculptuur van Rodin tot heden. Er wordt (en werd) naar gestreefd werken te verkrijgen die karakteristiek zijn voor bepaalde beeldhouwers of voor gepaalde richtingen, tendensen of scholen. Daarin wilde men niet eenzijdig gericht zijn, geen bepaalde voorkeur voor of een verwerping van een bepaalde tendens hebben, maar wel met begrip voor verhoudingen de meest verscheiden kunstopvattingen presenteren.
Het pad om dit te bereiken is niet altijd over rozen gegaan. Golven van protesten zijn er geweest bij de aankopen van bepaalde objecten. Overigens hoort men nu weer protesten uit de andere hoek: Middelheim zou niet ver genoeg gaan, bij de actuele ontwikkelingen achterblijven enz. enz.
Een feit is, dat Middelheim in ieder geval zeer vele aspecten van de moderne sculptuur herbergt, al zijn er uiteraard hiaten te vinden.
Naast het opbouwen en instandhouden van het vaste bezit organiseerde men in Middelheim om de twee jaar Biennales, waarin een bepaalde groep landen aan bod kwam. Zo legde men in 1951 de nadruk op het werk van Belgische kunstenaars. In 1953 werd een profiel geschetst van de Italiaanse beeldhouwkunst sinds Medardo Rosso. In 1955 werd de Biennale opgebouwd rond de Franse sculptuur, in 1957 werd een overzicht gegeven van wat in Duitsland, Oostenrijk en Zwitserland werd gemaakt. In 1959 kwam de Britse plastiek aan de beurt.
Vervolgens kwamen talrijke andere landen aan bod: in 1967 bijvoorbeeld voor het eerst Japan, en werken van kunstenaars uit de Oostblok-landen, in 1971 een groot overzicht uit Noord- en Zuid-Amerika. In tussenliggende jaren werd op een thema gevarieerd. Zo werd in 1961 een overzicht gegeven van recent werk uit verschillende Europese landen en in 1965 verzamelde men uitsluitend werk van jongere kunstenaars uit de EEG-landen.
Niet alle Biennales stonden op een even hoog peil, een onmogelijkheid trouwens. Maar stuk voor stuk hadden ze vele boeiende kanten, die door gemiddeld 60 tot 100 duizend bezoekers per jaar ondergaan werden. Ook dit jaar is de kwaliteit van de inzendingen duidelijk verschillend. Er zit geen wedstrijdelement in de Biennale en het is niet de bedoeling dat de kijker gaat vergelijken. Maar de Japanse inzending is zo superieur, dat ze de beide andere inzendingen (India en Turkije) volkomen verplettert. De beelden uit India, hoe verdienstelijk ook, komen vergeleken bij die uit Japan niet boven de kunstnijverheid uit. De inzending uit Turkije laat min of meer geslaagde nabootsingen zien van de Europese beeldhouwkunst uit de laatste vijftig jaar. De inrichters van de tentoonstelling waren kennelijk van eenzelfde gevoelen, want India en Turkije zijn naar het zij- en achterplan verdrongen, zodat alle aandacht in eerste instantie op de Japanners valt.

Rien Robijns

Vergaderen; transacties afsluiten; agenda inkijken en ontdekken dat slechts weinige uren niet bezet zijn; nauwelijks tijd om rustig te eten; opnieuw vergaderen, met opnieuw wel of niet manipuleren, etc...
Het kan een dag, een heel leven, vullen. Tot het moment dat je even de tijd neemt om na te denken over wat je nu eigenlijk aan het doen bent. Schrik. Paniek. En dus, veelal, maar weer verder gaan waar je gebleven bent, ook al heb je niet zo helder: -waar-, wat- en wie-.

Brieven en stukken (waar natuurlijk haast mee is) tekenend, zet je een naam die van jou moet zijn. Maar wie daarachter „steekt"?
Vragen dienen soms vragen te blijven. Hoevelen op deze wijze leven/werken, zo hun dagen lijken te moeten „bezetten", is niet met juiste cijfers aan te geven. Maar dat het er niet weinigen zijn, kan een ieder in z'n omgeving constateren. Evenzeer hoe menigeen afknapt en verdwijnt. Wat even aandacht heeft, maar niet voor lang. Wie gaat, wordt „vervolgd"; ook al is wie volgt op een bepaald moment ook weer af. Triest, maar vaak wel beter. Voor wie? Ach wat doet dat ertoe. Je kunt niet overal een (agenda)-punt van maken. Neen. Bovendien, wanneer je dat zou doen, wat moet je? Ja...?
Zaken doen is al niet gemakkelijk; één moment van onoplettendheid kan veel geld kosten, en je reputatie een pittige deuk geven; vandaar maar beter en verstandiger om je niet bezig te houden met wat de ander bezielt, doormaakt, in de zin van **-voelt-**. Inhumaan of niet; realiteit is realiteit. Bikkelhard is bikkelhard. En in de vernieling is in de vernieling.
„De vergaderzaal" van de schrijver A. Alberts begint en eindigt met een vergadering. Daartussen de omzwervingen van een zekere Dalem. Zakenman bij ongeluk of toeval; in ieder geval tegen beter weten in. Een slecht zakenman dus. De vergadering, bij de aanvang van het boek, is nog maar nauwelijks begonnen of Dalem ziet zijn „collega's" kleiner worden. Even maar. Dan is alles weer normaal. Hij sluit zich zelf bij de woorden van de voorgaande spreker aan. Even. Dan weer anderen die „vertroebelen", maar toch weer „terugkeren". Opnieuw iets van instemming met de voorgaande spreker, etc. Tot Dalem de tafel vastpakt en zijn buurman hem vraagt of hij niet goed wordt. Nog even een herstel, maar dan het vertrek van Dalem. Een volgende vergadering wacht. Hij moet gaan.
Terug op zijn kantoor een zelfde aanen afwezige waarneming. Maar gelukkig is er nog die vergadering, hoewel zijn secretaresse meent dat zijn agenda voor die middag nou juist leeg is. Dalem tekent nog een paar stukken van zijn boekhouder, en verlaat zijn kantoor. Richting -„terug"-...
In een café mengt hij zich in een bestuursvergadering voor de sanering van een wijk; irriteert de aanwezigen die hem niet kennen, en die hem al rap dreigend verzoeken de zaak te verlaten.
Schuilend voor de regen, heeft Dalem het tegen een wildvreemde over het kopen van een huis en de komst van zijn secretaris. De regen wordt minder; de man stapt maar weer eens op en hoopt voor Dalem dat zijn secretaris nog komt. Deze komt niet, maar dit is voor Dalem geen reden om niet met hem te praten over de afloop van de vergadering, over de president, de anderen, en de lol die ze na afloop hadden, volgens de secretaris.
Hoe schijn en werkelijkheid of waanzin en zin elkaar aan- en aftasten, moge uit het navolgende citaat blijken: (..) (..) „De secretaris maakte een afwerend gebaar. Weer je me af? schreeuwde meneer Dalem. Wie ben ik, verdomme, dat ik moet worden afgeweerd. Sleep ze allemaal hierheen, dan zullen we stemmen. Sleep ze hierheen met hun donderse lol. Geef het wachtwoord! Haardvuur zei de secretaris.

Voortreffelijk zei meneer Dalem. Dat was ik helemaal vergeten. Zeg! Dat was ik nou toch helemaal vergeten. Wat zitten we hier gezellig bij elkaar, niet? Heb je je benen wel op een stoel gelegd? We moeten het er maar eens echt van nemen. Wat jij. En praat er maar lustig op toe. De president opent de vergadering en heet de aanwezigen welkom, zei de secretaris. In het bijzonder de heer Dalem, die na een verblijf van enige maanden buitenslands weer in ons midden is teruggekeerd. Spreker vraagt vervolgens of een der aanwezigen iets wenst op te merken met betrekking tot de notulen van de laatste vergadering, die in concept aan de leden zijn toegestuurd. Aangezien geen der aanwezigen het

Kort bericht aan vergaderaars

woord verlangt en ook geen schriftelijke op- of aanmerkingen zijn binnengekomen worden de notulen ongewijzigd goedgekeurd en gearresteerd (...)".
Met zijn secretaris (die hij correct voorstelt) en een paar onbekende gasten, eet en drinkt Dalem wat in een café. De totale rekening is voor hem.
Vervolgens komt Dalem dichterbij zijn vroegere „huis", zijn verleden; zijn verloren gegane, niet zakelijke, aspiraties. Het „huis" is nu een ziekenhuis. Het gedrag van Dalem wordt (nu?) zo opvallend, dat men hem het ziekenhuis inbrengt en hem daar tracht te houden. Wat mislukt. Het water, waar hij kort daarna inspringt, „houdt" hem evenmin.
Dalem sluit zijn weg -„terug"- af, en gaat al vrij snel (te snel volgens de **anderen**) weer richting vergadering. Behalve Dalem, is iedereen al aanwezig.
(...) (...) „Waar blijft de man nou? vroeg een van de anderen. Ze keken door de ramen van de grote erker op de straat neer. In de verte kwam een tram aanrijden. De tram stopte bij de halte schuin tegenover het kantoor. Ze zagen een paar mensen uitstappen. Ze zagen meneer Dalem op de vluchtheuvel staan. Hij keek naar boven. Toen ze zagen dat hij naar boven keek, deden ze allemaal een stap terug."
Einde citaat. Einde boek. Einde wens, hoop of verwachting van „collega's" dat Dalem nog niet, beter gezegd: nooit meer, zou weerkeren.
Of Dalem het uiteindelijk toch weer redt, beantwoord Alberts in „De Vergaderzaal" dus niet. Hij laat Dalem terugkeren. En daarmee uit.
De vergadering kan geopend worden. Vermoedelijk met woorden in de trant van het eerder aangehaalde citaat.
Een stilstaan-bij, mag niet verwacht worden. Zij die **terugdeinsden** zouden zich eens gaan indenken hoe het hen zou vergaan wanneer zij zich, gelijk Dalem, afvroegen waarom hij nu eigenlijk steeds weer vergaderen, praten, elkaar oh zo genuanceerd dwars zitten, dingen doen die mogelijk nauwelijks echt van hen zijn, etc.
Neen. Liever niet! De gedachte alleen al zou je gek maken.
Of de lezer van „De vergaderzaal" dit risico ook loopt, wil ik niet beweren. De kans dat het boek doet schrikken, is echter niet uitgesloten. Daarvoor is „De vergaderzaal" te duidelijk geschreven, en valt er te weinig lol aan te beleven, zoals de flaptekst terecht zegt, dit door Alberts weergegeven „proces van verwonding".

Dick Zaal

„De vergaderzaal" van A. Alberts is een uitgave van G. A. van Oorschot te Amsterdam.

Vergaderen transacties afsluiten, agenda nakijken

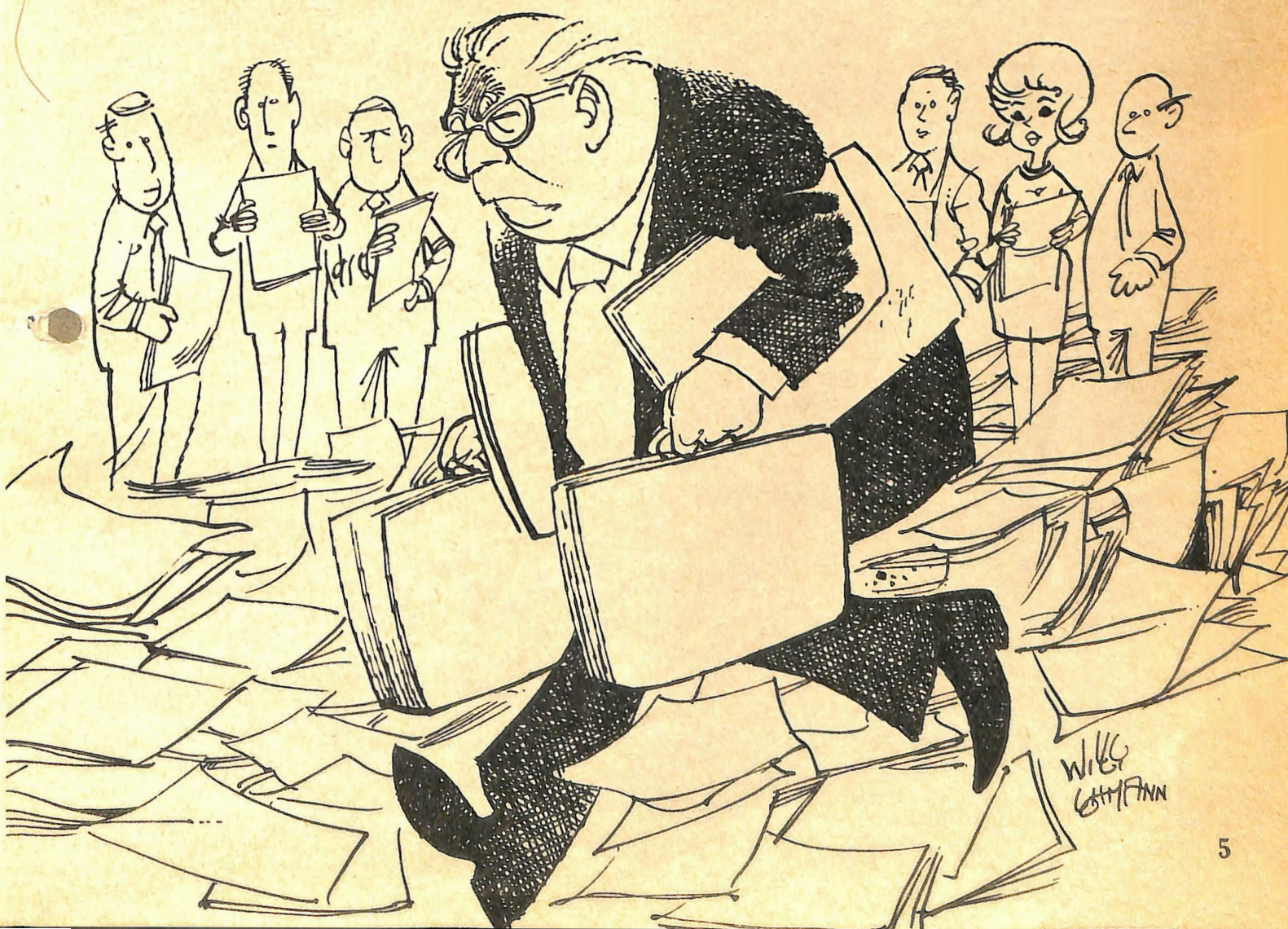

Het jaar van de kreeft

Het wordt nu zo langzamerhand tijd om het mes te zetten in de Nederlandse filmprodukties. Er is alle reden toe, dunkt me. Want wat er momenteel door een stel celluloid-vreters wordt uitgebroed, is meer dan bar.

Neem bijvoorbeeld „Het jaar van de kreeft", de nieuwste Nederlandse speelfilm, geënt op de roman van Hugo Claus, geproduceerd door George „Jao" Sluizer en geregisseerd door Herbert Curiël. De film kostte zo'n slordige acht ton en werd binnen de geplande draaitijd (men hield van de dertig dagen zes over) gerealiseerd.

Het resultaat? Laten we allereerst regisseur Herbert Curiël (door intimi en kroegmakkers Herbert Curieus genoemd) aan het woord: „Ik heb geprobeerd om een zo eerlijk mogelijke film te maken, over een man-vrouw-verhouding, zoals ik dat zie. Maar dan in de zestiger jaren, snap je. Want tussen '57 en '68 is het allemaal gebeurd, en dat is nu voorbij. We leven nu in een andere wereld hoor, vergeet dat niet." En hij voegt er nog aan toe, dat nu zijn film in roulatie is, hij niet meer weet wat van Claus en wat van hem is.
Curiël — in vroeger dagen mijnwerker, barkeeper, smokkelaar, hotelportier, gids en beheerder van een nachtclub, de volgorde is willekeurig — kan of wil geen krachtiger uitspraak doen en verschuilt zich daarmee achter alle handelingen van het Meerburg Concern dat wél in deze wereld leeft en wel degelijk brood zag in zo'n liefdesfilm anno toen. Curiëls eigen — zeer zinnige — idee om „Suiker" (ook van Hugo Claus) te verfilmen, werd resoluut van de hand gewezen als zijnde te weinig marktgevoelig. Daarmee wordt het een ieder duidelijk dat het publiek films krijgt waar het niet om vraagt en zodoende gemanipuleerd de bioscopen in wordt gestuurd. Titel en naam dienen als lokaas om uiteindelijk naar een wanprodukt te komen kijken. Want helaas, „Het jaar van de kreeft" is zelfs vergeleken met een Hollywoodse B-produktie een hoogst merkwaardige film — zogezegd voor tussen de schuifdeuren. Maar een beetje smalfilmer zal zich schamen als hij deze slecht gemonteerde, dubieus gekadreerde en in driehonderd niet rijmende scènes aan zijn verzamelde familieleden moet laten zien. Bijna ben ik geneigd te geloven dat de heren geldschieters niet eens geweten hebben dat zij zo'n slecht produkt in huis hebben gehaald. Maar ja, niets aan te doen, het geld moet rollen, „dat ding is nu eenmaal in roulatie en we moeten er maar het beste van hopen. . ." Dat lijkt natuurlijk flauwe kul, aangezien het Meerburg Concern wel degelijk in de smiezen heeft gehad dat Claus zijn in boekvorm verpakt liefdesavontuur verbazingwekkend veel op dat van Turks Fruit heeft doen lijken. En was de verfilming van dat boek (van Wolkers) ook niet een enorm succes? Nou dan. . .
Ter zake. Regisseur Herbert Curiël, die in Zweden, Spanje, Joegoslavië en ook in ons land (o.a. met de in 1970 vervaardigde korte film „De aktivist") zijn doel filmer te worden, aardig zag worden verwezenlijkt, hoeft niet alle verwijten te accepteren dat hij een slecht in het pak zittend produkt heeft gemaakt. Want wat besloten de heren geldschieters nog meer? Zij bedachten het volgende: men moest voor deze film gebruik maken van de sterrenformule. Rutger Hauer, de sympathieke opvreter uit Turks Fruit en uit Keetje Tippel zou uitermate bij het vrouwelijke bioscooppubliek in de smaak vallen en Neêrlands enige sexbom Willeke van Ammelrooy zou menig mannenhart sneller doen kloppen als zij de bevallige heupen een zwierige draai gaf. Kortom, bedacht men, het koppelen van sterren doet men in Hollywood ook. Het publiek krijgt zo nog eens wat te zien. (Maar . . . geen film! ! !). Per slot van rekening is Willeke niet voor niets uitgezocht om een toernee door de Verenigde Staten te maken om de Nederlandse film te promoten en zij — aldus nog steeds de redenatie van eerder genoemde heren — is een van de eerste geweest die niet schroomde om bil en borst voor de goegemeente te ontbloten. Dat daarmee Willeke's lot bijna bezegeld was, is tot op heden deze heren ontgaan. Want een gimmick op te bouwen die uitsluitend is gebaseerd op bloot, is vrij eenvoudig. Er stante pede iets anders voor in de

Met Rijk de Gooyer en Jon Bluming in 'De inbreker' (1972)

Met Jeroen Krabbé in 'Alicia' (1974)

Willeke van Ammelrooy met haar filmdochter Muisje in 'Het jaar van de Kreeft' van het duo Sluizer/Curiël

plaats zetten, vergt aanzienlijk meer niveau.
Jammer dus voor Willeke en ook jammer voor al die heren die beslissen vanachter hun teakhouten bureaus, naakt is niet meer zo in, ook al wordt het nog zo functioneel gebruikt. De heren critici raken wars van dat blote gedoe en zijn er tuk op om al het overmatige danig weg te schrijven. Maar wat belangrijker is, ook het echte filmpubliek raakt aardig uitgekeken op het naakte vel. Er moet nu maar eens geacteerd worden, vindt men. Een terechte opmerking. Daarom is het des te frappanter dat uit de brei die „Het jaar van de kreeft" heet, toch een lichtpunt valt te bespeuren: Willeke van Ammelrooij. Haar aanwezig zijn is adembenemend en dan laat ze nog bil en borst bedekt. Kun je nagaan, als ze inderdaad... ja juist. Maar goed, alle gekheid op een stokje, onze 32-jarige ster is bezig om op volwassen manier echt door te breken, en spijtig voor haar en voor alle mensen die dat niet willen of kunnen ontdekken, helaas in zo'n sof-film.
Willeke van Ammelrooij begon zo'n actrietje in 1967 haar flitsende carrière in het toneelstuk „De tuin der lusten" waar zij opviel doordat zij voornamelijk excelleerde in het frank en vrij presenteren van haar borsten. Een jaar later trad zij op in „Hoera Amerika", Nikolai van der Heyde zag haar en claimde haar direkt voor zijn mini-film voor de Gasunie, 225 geheten. Dat piepkleine stukje beviel de opdrachtgever zo, dat het script omgeschreven werd en zij een dragende rol te vervullen kreeg als de huisvrouw die het koken op aardgas propageert. In 1969 deed zij voor Wim Verstappen de korte film „Joop slaat weer toe", in 1970 onder regie van Frans Rasker „Een winterliefde", in 1971 kwam „Porcelijn" van Emanuel de Bock tot stand. En toen kwam haar grote klapper: „Mira" van Fons Rademakers (1971). Het jaar daarop kreeg zij in „De inbreker" een rol als striptease-danseres, doch allengs werden haar bijdragen aan de Nederlandse film groter. Het niet te stuiten duo Pim & Wim ontdekte haar. In 1973 realiseerde zij „Frank en Eva" (met Hugo Metsers), vervolgens „Dakota", „Alicia" en „Mens erger je niet". Opmerkelijk was haar bijdrage aan het drieluik van Lodewijk de Boer, The Family. Met haar Franse vriend en regisseur Jean-Marie Pallardy maakte zij „Le journal erotique d'un bucheron" en „L'amour aux trousses". Samen met Anne Heywood verscheen zij in „The killer is on the phone" en om haar ervaringen verder uit te diepen deed zij mee aan een niemendalletje waar Telly „Kojak" Savalas de hoofdrol in had.
En nu dan „Het jaar van de kreeft". De meest onzinnige produktie die er in jaren is geweest. Maar Willeke speelt er in mee en dat moet genoeg zijn. Haar vermogen om scènes in deze flut-film zo afstandelijk als mogelijk is te spelen, grenst aan het ongelooflijke. Zij bezit daarbij het vermogen om zichzelf te blijven en om zich niet op de kast te laten jagen door een soort dertien-in-een-dozijn-regisseur. Zij vermag ook de toeschouwer te boeien met haar oogopslag, haar soms emotieloos reageren op zaken en dingen; ze kan met een simpele beweging van haar hand he-man Rutger Hauer het acteer-bos in sturen. Dan blijkt ineens dat zij geen naakt- en/of neukscenes nodig heeft om haar doel te bereiken, het publiek aan zich te binden. En dan vraag je je wel af met welk doel Willeke nu staat in zo'n film. Waarom laat zij zich gebruiken door zo'n regisseur die nota bene zegt dat hij voor de eerste keer een speelfilm heeft mogen realiseren ... als je dat soort kreten hoort, wordt het natuurlijk wel even tijd dat zo iemand zelf eens voor de camera gaat staan, een leuke zelfbevredigingsscène op de gevoelige plaat laat vastleggen of iets banaals wat je altijd tegen komt in Nederlandse films (blote konten en zo). Het is anders wel te hopen dat voor bepaalde acteurs/actrices eens andere films worden bedacht en of geschreven dan de huidige. Want deze rolprenten worden vrij kurieus.

PETER MORÉE

Humanisme en opvoeding

De schrijver van dit artikel is niet uitgerust met bijzondere deskundigheid op het gebied van de opvoeding. De volgende beschouwingen zijn dus niet het resultaat van pedagogisch-wetenschappelijke overpeizingen of van ervaringen in een pedagogische beroepspraktijk. Zij zijn de neerslag van humanistisch denken over de ontwikkeling van de mens, gecombineerd met sociologische kennis over de voorbereiding van de mens op zijn plaats in kleine en grote sociale verbanden.
Het is de bedoeling met enkele uitspraken en vragen te prikkelen tot bezinning op de betekenis van opvoeding in het algemeen en op de waarde van een humanistische opvoeding in het bijzonder. Belangrijk is dat deze stof vooral onder de ogen van jonge mensen komt, die nog bezig zijn met de opvoeding van zichzelf en straks de gelegenheid zullen krijgen mee te helpen aan de opvoeding van een nieuwe generatie.

Enkeling en samenleving
De mens leeft niet alleen. Van schoot tot dood is hij opgenomen in verschillende, kleine en grotere, sociale verbanden: gezin, school, buurt, werkkring, verenigingen enzovoort, alsmede in ruimere kaders als volk of staat, het westen, de wereld. Hij leeft samen met anderen. Kenmerkend voor al die samenlevingsverbanden zijn onder meer een bepaalde sociale structuur (een min of meer geordend min of meer duurzaam stelsel van relaties tussen de leden van die verbanden) en een bepaald cultuurpatroon (een algemeen geldend stelsel van opvattingen, dat richting geeft aan het gedrag van de leden van die verbanden). Beide componenten zorgen ervoor dat samen leven, dikwijls ook samen léven, mogelijk is. Als een zuigeling de wereld „betreedt", gelden in zijn omgeving al zekere opvattingen en gedragspatronen. Dit is ook het geval als hij enkele jaren later voor het eerst naar school gaat en nog weer later een werkkring kiest, aan politiek gaat doen, in militaire dienst gaat, enzovoort. De huidige generatie heeft reeds in belangrijke mate voor de komende generatie het menselijk samenleven bepaald. Deze generatie heeft overigens meestal in belangrijke mate de opvattingen en gedragspatronen van de vorige overgenomen. Ten dele echter brengt elke nieuwe generatie — soms opvallend, soms ongemerkt — wijzigingen aan. Behalve continuïteit vertonen sociale verbanden dynamiek. Soms is die dynamiek zo gering, dat er stilstand en starheid voorkomen. In andere gevallen zijn er zeer snelle en ingrijpende veranderingsprocessen, zoals in revolutionaire tijden.
Uitgaande van geleidelijke ontwikkelingen, evolutionaire processen, mag

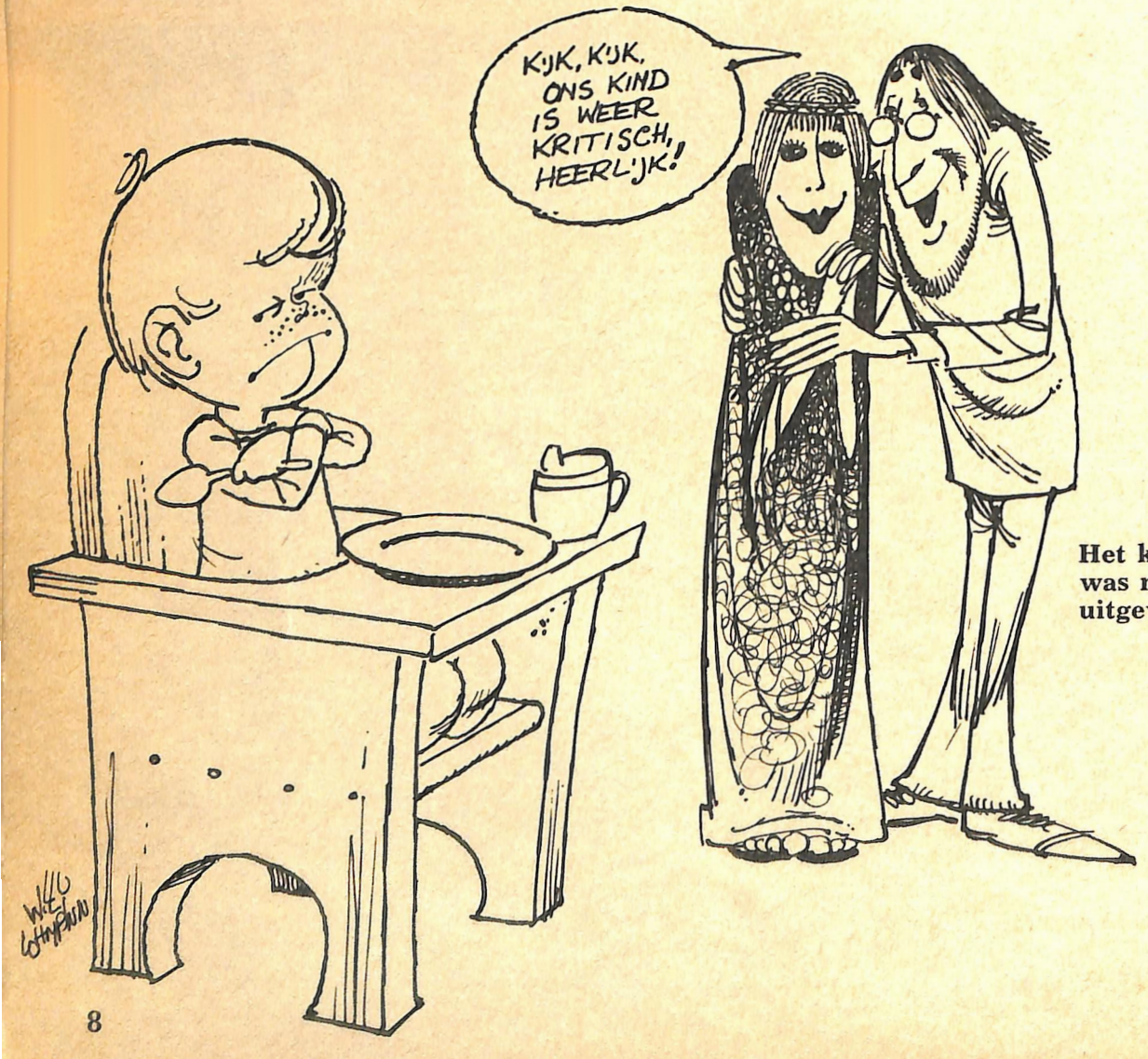

Het kritische kind was nog niet uitgevonden

het overnemen van heersende opvattingen, geldende regels, bestaande manieren van doen door nieuwkomers voor het ordelijk blijven functioneren van het gezin, de school, het bedrijf, het leger, de maatschappij in het algemeen van grote waarde worden geacht. Degenen die reeds deel uitmaken van een bepaald sociaal verband, zullen daarom van nieuwkomers verlangen dat zij de ideeën, gewoonten en gebruiken aanvaarden.
Meestal zullen de nieuwkomers in staat en bereid zijn zich te voegen naar de reeds bestaande opvattingen en gedragspatronen. Zij zijn namelijk reeds voor een goed deel voorbereid op de situatie die zij kunnen verwachten, namelijk door de mensen met wie zij in voorbije levensfasen in aanraking zijn gekomen: vader en moeder, familieleden, kinderen en volwassenen in de buurt, onderwijzers en leraren, voorlichters en adviseurs, etc.
Uit een veelheid van contacten gaat invloed uit op de gedachtenvorming en de handelwijzen van opgroeiende kinderen. Hun persoonlijkheid wordt voor een aanzienlijk deel gevormd door de voorbeelden, mededelingen en aanwijzingen van ouderen en leeftijdsgenoten. Daarbij spelen neigingen tot conformeren en imiteren, voortvloeiend uit een behoefte aan veiligheid en erkenning, een grote rol.

Opvoeding
Bovendien rekenen sommige personen het tot hun taak kinderen, pubers en adolescenten bitwijs te maken. In het bijzonder dragen ouders inzicht en oordeel met betrekking tot de structuur van verschillende relevante sociale verbanden en de daarin geldende stel- en spelregels over, maar ook andere opvoeders, voorlichters, adviseurs en begeleiders leveren een bijdrage aan deze cultuuroverdracht. Deze cultuuroverdracht krijgt het karakter van opvoeding, wanneer het niet alleen te doen is om het verstrekken van informatie in een neutraal aanbod, maar wanneer het doel is de persoonlijkheid van het kind, de jongere bewust te beïnvloeden, opdat hij bepaalde opvattingen in zijn houding en gedrag verwerkt, althans ernstig overweegt. Deze beïnvloeding kan opdringerig zijn, zelfs min of meer gebiedend of voorschrijvend; ze kan ook bedoeld zijn als oriënterend, als ondersteuning van de eigen overdenkingen van de opvoeding. Ze kan leiding omvatten, maar ook begeleiding, instructie of advisering.
Lange tijd is de opvoeding van het kind gericht geweest op zo snel mogelijk volwassen worden; het kind werd vaak als een kleine volwassene beschouwd en behandeld. In deze eeuw is de aandacht voor het eigene van het jong-zijn, de positie en belevingswereld van het kind en de jon-

Er moet ruimte zijn voor een afwijkend gedrag

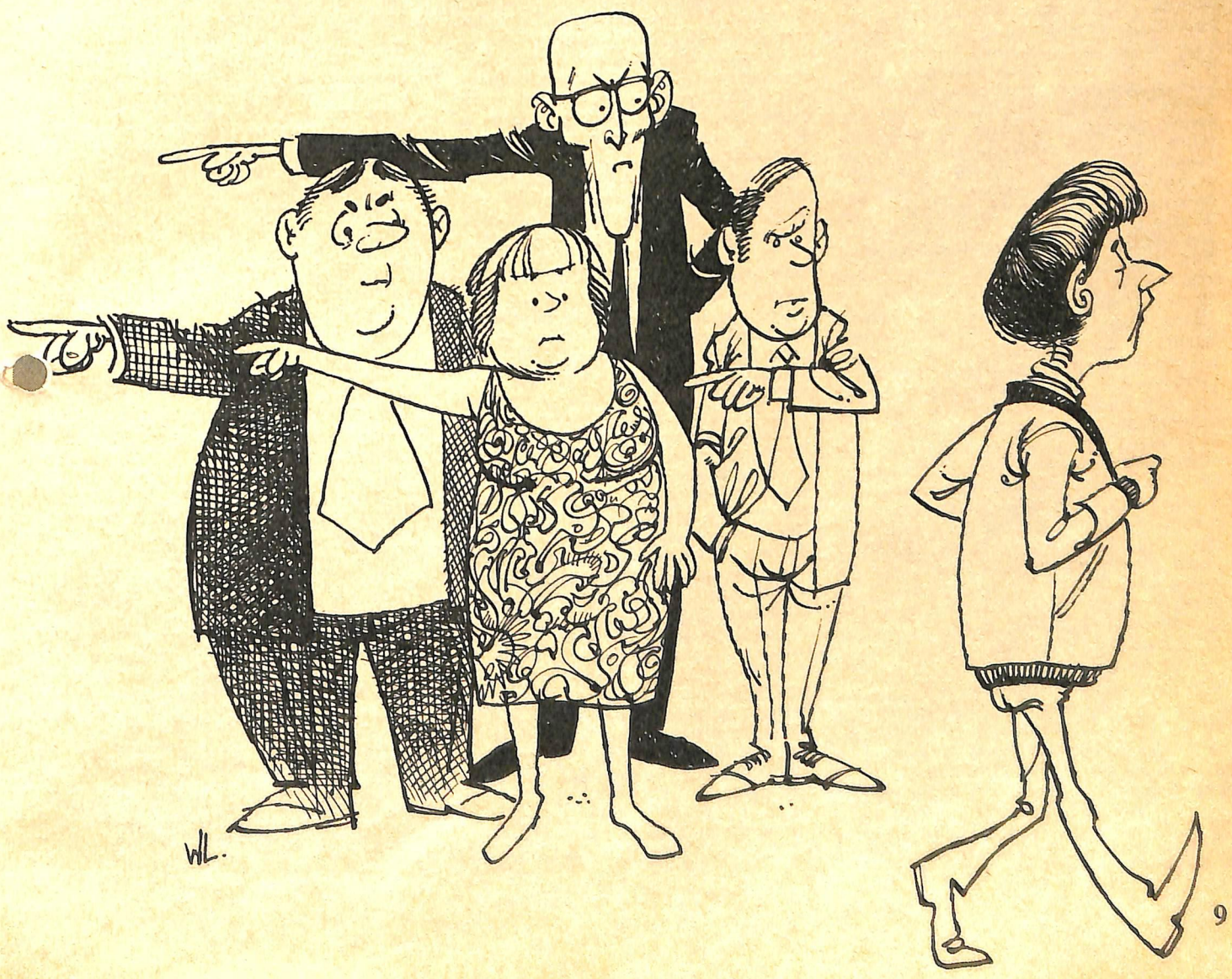

Vervolg humanisme en opvoeding

gere, gegroeid. Nu kan men vaak waarnemen dat de jongere niet voor vol wordt aangezien, dat hij wordt behandeld als iemand die nog geen mening kan hebben en daarom niet mag meepraten. Er is echter behoefte aan het geleidelijk opnemen van de jongeren in de maatschappij van de volwassenen. Dat kan gebeuren door het element van leiding geven in de opvoeding fasegewijs te vervangen door het element van begeleiden, totdat het moment daar is waarop de jongere kan volstaan met zichzelf op te voeden. Verder is het van belang dat jongeren tijdig in contact komen met ouderen, niet als hun meerderen, maar op voet van gelijkheid, bijvoorbeeld in een werksituatie of in een vereniging. Een meer vrijheid latende omgang met volwassenen, waarbij de jongeren op hun manier en naar hun behoefte en besef van de wijsheid of ervaring van ouderen kunnen profiteren, kan het eigen volwassen worden op positieve manier bevorderen. Jonge mensen zouden trouwens meer gelegenheid moeten hebben (en aangrijpen) tot deelneming aan het openbare leven; de laatste tijd zijn er wel tendenties in deze richting, vooral in het kader van allerlei acties en pressiegroepen, maar toch ook wel binnen meer traditionele besluitvormingssystemen en organisaties.

Vroeger kenden wij gehoorzame kinderen en opstandige, brutale, ongezeggelijke kinderen. Het kritische kind was nog niet uitgevonden. Tegenwoordig is er onstuitbaar een ontwikkeling naar een andere verhouding tussen ouders en kinderen, onderwijzers en kinderen, enzovoort. Opvattingen en gedragsvoorbeelden worden niet altijd meer klakkeloos overgenomen, maar eerst ter discussie gesteld. Overneming vindt niet steeds plaats uit gehoorzaamheid, maar op grond van instemming. In menig geval komt het kind tot andere ideeën en andere gedragingen. Dit heeft voor de opvoeding belangrijke punten ter overdenking geleverd.

Uiteraard is het gezinsmilieu van grote invloed op de ontwikkeling van het kind via de opvoeding. Heeft het gezin gekozen voor een autoritaire opvoeding, waarbij de kinderen slechts hebben te doen wat vader of moeder zegt? Of voeden de ouders op democratische wijze op, waarbij de kinderen naarmate ze ouder worden steeds meer ruimte krijgen om hun eigen denk- en handelwijze te bepalen en betrokken worden in beslissingen over het gezin? Domineert vader als de strenge leermeester en zedemeester? Moet moeder het allemaal alleen opknappen? Of zijn beide ouders samen in goed overleg met de opvoeding bezig? Krijgen de zoons een andere opvoeding dan de meisjes, voorbereidend op verouderde, discriminerende rollenpatronen of krijgen zoons en dochters dezelfde kansen op volwaardige ontplooiing als mens, ongeacht hun sekse waar die niet terzake doet? Leeft het gezin geïsoleerd en ongeïnteresseerd ten aanzien van het maatschappelijke gebeuren of heeft het een goed ontwikkelde kijk op de wereld? Ook de maatschappelijke positie van vader en moeder is uiteraard van invloed op de opvoeding.

Humanistisch mensbeeld

Onder humanisten is men het er over eens, dat de mens een redelijk en zedelijk wezen is, die verantwoordelijkheid kan dragen voor zijn eigen denken en doen, die daarom recht heeft op voldoende eigen ruimte om zijn opvattingen en gedragingen te bepalen, mits hij dan ook bereid is zich rekenschap te geven van de gevolgen daarvan en desverlangd tegenover anderen verantwoording af te leggen.

Hieruit blijkt dat het humanisme de identiteit, het uniek-zijn van de mens benadrukt. Het meent dat de mens wil leven en moet kunnen leven naar eigen ontwerp om tot verwezenlijking van zichzelf te komen. Dit wil niet zeggen dat het humanisme negeert dat de mens ook met anderen samenleeft en daardoor niet altijd en onbeperkt volgens eigen maatstaven kan handelen. Het humanisme erkent de gelijkwaardigheid van de mensen, waardoor de ene mens verantwoordelijk is voor de ruimte die voor andere mensen overblijft. Om te kunnen leven in kleine en grotere verbanden zullen mensen bereid moeten zijn — en veelal ook geneigd zijn — eigen opvattingen aan die van anderen te toetsen en zo mogelijk naar een gezamenlijk standpunt te zoeken en vergelijkbare handelwijzen te ontwikkelen. Maar er moet te allen tijde een ruime marge zijn voor een persoonlijk accent, een eigen geluid, desnoods een afwijkende mening of een minder gangbaar gedrag.

Het humanisme ziet de mensen als wezens die zelf hun normen kiezen en hun gedragspatronen bepalen. Dat betekent ook dat zij niet in gehoorzaamheid kunnen worden onderworpen aan reeds geldende opvattingen en gedragspatronen, maar dat zij tijdens het opvoedingsproces in de gelegenheid worden gesteld zich kritisch te bezinnen en op te stellen. Alleen dan groeien zij op tot creatieve mensen, die kunnen functioneren in democratische, dynamische sociale kaders.

Humanistische opvoeding

De voorgaande opmerkingen over het humanistische mensbeeld lieten reeds doorschemeren, dat het humanisme bijzondere voorwaarden stelt aan de opvoeding. Deze opvoeding behoort uiteraard wel inzicht te bieden in heersende opvattingen en gedragspatronen, hun historische en sociale achtergronden, hun voor- en nadelen in de huidige tijd. Maar ze behoort deze niet op te dringen. De opvoeding moet integendeel primair zijn gericht op het ontwikkelen van kritische zin, verantwoordelijkheid en creativiteit, opdat de jonge mens zichzelf kan ontplooien in de richting van een zelfstandig denkend, keurend en kiezend lid van de samenleving. Hijzelf tenslotte moet overwegen en beslissen — zij het in wisselwerking met en betrokkenheid op anderen — wat hij in de samenleving goed of aanvaardbaar acht en daarom overneemt en helpt dragen, maar ook wat hij verkeerd vindt en daarom afwijst. Ook vanuit de maatschappij gezien is een vrijere, ondogmatische opvoeding van belang. Er is een toenemende maatschappelijke dynamiek, overwegend evolutionair, soms revolutionair van aard, die vraagt om aanvulling en zelfs vervanging van traditionele denkbeelden en handelwijzen. Hier is niet zo zeer behoefte aan mensen die treden in het voetspoor van vorige generaties en niet anders kunnen, omdat zij volgens strakke lijnen zijn grootgebracht, als wel aan mensen die, dank zij een tot zelfstandig oordelen en handelen inspirerende opvoeding, hebben geleerd zich kritisch, flexibel en vernieuwend op te stellen. Problemen rond de wereldvoedselvoorziening, het natuurlijk milieu, het zorgvuldig gebruik van de ruimte, de ontwikkeling van nieuwe energiebronnen, de verbetering van de gezondheid, de beperking van de bevolkingsgroei, de verbetering van de werkgelegenheid, de voorziening in onderwijsbehoeften, de democratisering van het openbaar bestuur en tal van andere problemen zijn slechts op te lossen, indien moderne denkbeelden ontstaan en nieuwe gedragspatronen tot ontwikkeling komen.

Behalve reactie op reeds gaande maatschappelijke veranderingen, is er behoefte aan het op gang brengen van veranderingen, waarvoor het doorbreken van remmende opvattingen en starre structuren van handelen voorwaarde is. Ook hier veronderstelt maatschappelijke dynamiek de aanwezigheid van verbeeldingskracht en durf van vrij denkende en handelende mensen. Humanistische opvoeding kan — algemener gesteld — bijdragen tot de ontplooiing van een levende maatschappij, die ruimte biedt aan velerlei impulsen van creatieve mensen, een maatschappij die niet steunt op gelijkvormigheid, maar op gelijkwaardigheid.

Arie L. den Broeder

Socioloog
voorzitter gemeenschap
Voorburg-Rijswijk
Humanistisch Verbond

Time Honoured Ghosts

„Time Honoured Ghosts" is de titel van de jongstverschenen elpee van de Engelse groep Barclay James Harvest. Het is hun zevende langspeler in een tijdsbestek van ruim acht jaar, maar dat zullen niet veel mensen hier weten, want de groep is ondanks al die jaren en al die elpees in Nederland nooit echt bekend geworden. Dat is jammer, want de vier respektabele muzikanten hebben een toch wel uniek te noemen soort rock-muziek te bieden.

„We zijn in die acht jaar dat we nu bestaan eigenlijk steeds schimmen op de achtergrond gebleven", zegt zanger-gitarist-songschrijver John Lees, „de titel „Time Honoured Ghosts" heeft daar alles mee te maken." Behalve John bevat de groep nog drie leden: Les Holroyd bespeelt de bas, zingt en schrijft ook zelf nummers, Stuart „Woolly" Wolstenholme bedient de toetsen van zo'n zeven instrumenten, variërend van een gewone piano tot 'n moog-syntesizer. Het meest bepalend voor het geluid van Barclay James Harvest is echter de mellotron, bespeeld door Woolly, die ook nummers schrijft, zij het minder dan John en Les. De vierde man is drummer Mel Pritchard, die zich niet met schrijven bezig houdt maar wel zijn handen vol heeft aan een reeks perkussie-instrumenten, die rond zijn drum-kit staan opgesteld.

De nadruk ligt bij de muziek van BJH meer op de melodische dan op de ritmische komponent, iets wat bij niet erg veel rock-groepen het geval is. Het geluid van de mellotron geeft het geheel iets orkestraals. Aan het begin van hun karrière hebben ze zo'n veertig maal samengespeeld met een uit konservatorium-studenten samengesteld orkest. Om praktische en financiële redenen zijn ze echter daarmee opgehouden.

De groep is afkomstig uit de omgeving van Manchester, in het noord-oosten van Engeland. Ze zijn altijd in die streek blijven wonen en daar is het ook dat hun populariteit het grootst is. In de zomer van 1967 is de groep geformeerd uit leden van 2 lokale bands: The Keepers en The Wickeds. De naam Barclay James Harvest kwam tot stand door eenvoudigweg drie van de naam-suggesties achter elkaar te zetten.

In de jaren '67-'68 beleefden we de opkomst van de zogeheten 'underground'-muziek en de platenmaatschappij EMI besloot speciaal voor deze nieuwe, progressieve muziekvorm een nieuw label te kreëren, dat ze naar een van de groepen, die op het label zaten, noemde: Harvest. Barclay James Harvest nam vier albums op het Harvest-label op, waarvan de eerste twee geproduceerd werden door Pink Floyd-producer Norman Smith.

In 1973 switchte de groep over naar Polydor, waarop inmiddels drie albums zijn verschenen, waaronder een „live" opgenomen dubbelalbum. „Time Honoured Ghosts" is een tamelijk weemoedige plaat, naar mijn smaak. In diverse nummers wordt met heimwee terug gekeken naar vervlogen tijden, veel nummers hebben ook een wat berustende sfeer. In het nummer „Titles', dat waarschijnlijk ook op single uitkomt, zet John Lees allerlei titels van Beatle-nummers achterelkaar en maakt er een nieuw nummer van:

refrein:

Lady Madonna let it be
Something in the way she moves me yesterday
All you need is love, so to say

John: „Met de Beatles is alles begonnen. Zonder hen waren wij er ook niet geweest. Ze waren vanaf het begin een belangrijke bron van inspiratie voor een heleboel bands. Vandaar dit nummer." In een tijd dat het met de zogenaamde „Symfonische Rock" (groepen als Yes, Emerson-Lake & Palmer, Genesis) zo goed gaat, verdient Barclay James Harvest zeker de aandacht.

Bert van de Kamp.

Feest

Het Haagse bureau van de Voorlichtingsdienst der Europese Gemeenschappen heeft een lijst opgesteld van officiële feestdagen in de aangesloten landen. Ernaast staat een tabel afgedrukt. 38 redenen om een dag vrij te krijgen. Italië pikt er het gretigst 16 van in. Omdat er de meeste zon is om in te liggen?
„Nederland is het arbeidzaamst", wordt geconcludeerd. „Wij hebben slechts acht feestdagen."
Let eens op de achtergrond van dit lijstje, waarop toch al gauw een dure ambtenaar drie dagen heeft zitten zwoegen. Bellen, schrijven agenda's en kalenders uitvlooien. *„Het kan makkelijk zijn dit lijstje te bewaren om bij vakantie- of andere reizen te weten waar men aan toe is."*
En zo zijn we weer thuis in het *arbeidzaamste* uithoekje van de gemeenschap. We tellen maar op zonder te weten wat. Grunlovsdag? Geen idee. Buss- und Bettag? St. Patrick's Day? Zou 't niet weten. Maar we worden dan ook uitsluitend voorgelicht over vrije dagen. Om ons de ergernis van de dichte deur te besparen.
Voor de feesten is de belangstelling tanende.
Het feest van de zonnewende is al hoog en breed het festijn van de poelier en Albert Heijn geworden. Want kaarsjes voor de sfeer kun je daar ook krijgen, wie weet *in de aanbieding.*
Het kinderfeest van Sinterklaas is een mes dat ook aan twee kanten snijdt. Vaders al gauw de namiddag vrij en de middenstand een week koopavonden rijker. De populariteit van gedichten en surprises zakt met het jaar. 't Is ook wat veel gevraagd, een paar uur nadenken en ploeteren om een ander te verrassen. Voor via prijsindexatie bijgestelde salarissen biedt de Bijenkorf uitkomst, al had je achteraf de moeite die je moest doen om onder het tientje te blijven beter kunnen investeren in die vermaledijde gedichten.
Zo kunnen we de intensiteit waarmee het heidense blijheidsfeest Pasen wordt gevierd straks weer het best aan de weet komen via onze verslaggever Piet Grootendorst bij de Centrale Verkeersdienst van de Rijkspolitie in Driebergen.
Wat weten we van die paar feesten die we nog hebben. Net zoveel als we weten van wat er te vieren is. Niks. Een herinnering aan vroeger.
De versierde tafel die je moeder 's nachts had klaargemaakt toen je sliep, zit nu bij Neckermann, op z'n best, in de prijs inbegrepen. Het verhaal van de kuikentjes, de narcissen...
Of nu: het donker-gloeiende gevoel van Kerstmis. De kaarsjes waren gelukkig al elektrisch geworden, en nu is dankzij die plastic boom die ellende van uitvallende naaldjes ook uit de wereld. Sneeuw uit de spuitbus, en die half weggezakte liedjes, dat is mazzel dat ze op een grote stapel bij V&D liggen. Goedkope herpersingen. Gelukkig is de tijd voorbij dat de Dankdag voor het Gewas ons eraan herinnerde, ieder jaar weer, hoe afhankelijk we waren van de seizoenen; hoe vastgeklonken we zaten aan de willekeur der natuur.
Een proces van eeuwen: mechanisatie, industrialisatie, automatisering, heeft de ketens losser gemaakt. We voelen ze niet meer.
Wat valt er nog te danken. Als de bloemkool hier op is halen we 'm uit Italië: dat kan in één Gemeenschap, zolang je er voor betaalt.
De knieval voor de Techniek heeft ons het zicht ontnomen op de golfslag der seizoenen. Het wordt wat moeilijk je deel te voelen van de natuur, sinds die door mensen in de coulissen is geduwd. De bijbehorende feesten zijn er mee verdwenen, of gereduceerd tot kinderspeelgoed. Sint Maarten.
Is het allemaal erg? Niet allemaal: het is maar hoe je het bekijkt. De eeuwenlang herhaalde ongeadresseerde dankbetuigingen mis ik niet. Maar soms — zoals nu ik dat lijstje zie — kan ik me er niet vrolijk over maken dat kennelijk het vermogen dichtslibt om ons te verheugen. Gewoon als een stel mensen bij elkaar. Ergens om.
Nederland is er nooit sterk in geweest met z'n Calvinistische tradities, waar de carnavaleske lol tel ik niet mee. Feessies bouwen is de kunst niet, met Heineken en James Last bij de hand. Maar een vrolijk gesprek met vrienden dat vanzelf uiteenspat in een bewegend feest? Ik heb het een paar keer meegemaakt, en het is om nooit te vergeten.
Dat ging nog om een handvol mensen, maar een volk? Het schijnt dat het einde van de Tweede Wereldoorlog zo'n langdurige en intense uitbarsting van blijheid gaf. Ik heb er iets van gevoeld bij de televisiebeelden van de Portugese Anjerrevolutie, verleden jaar.
Maar we zijn er Hollands mee omgesprongen, met dat gevoel. Om de vijf jaar mogen we het een dagje beleven, wat het is om vrij te zijn. Zo komen we gelukkig toch nog op 8 1/5 vrije dag per jaar. Hoera!!!

CASPER VOGEL

HARDOP DENKEN

Adres redactie en administratie:
Bureau Hoofdraadsman.
Coornherthuis,
Hoofdstr. 84, Driebergen
Telefoon 03438-2878
Redacteur A. Zoetebier
Hoofdraadsman

EGO

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCHE GEESTELIJKE VERZORGING VOOR MILITAIREN. Nr. 12 —DECEMBER 1975 —14e JAARGANG

Abonnementsprijs ƒ 6,— per jaar, te storten op postgirorekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging te Driebergen. Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.